

ኢረቋናኡን ፍለጋ

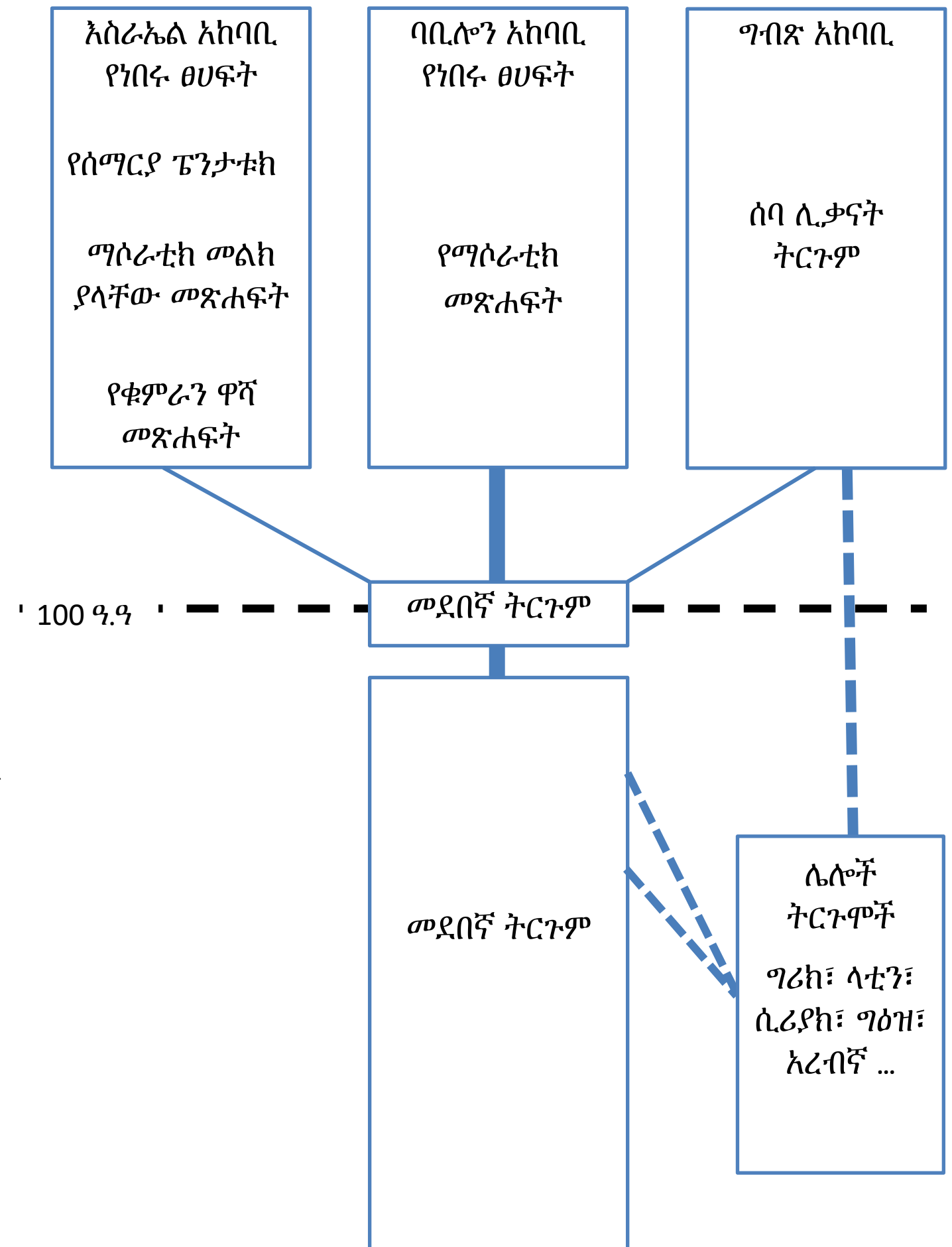
በሰዓ ከዳን

(Determining Original Reading OT)

□ የቅጂ ሰንሰለት

(Textual tradition / text chain)

- እስከ ባቢሎን ምርኮ የብሉይ ኪዳን መጽሐፍት በጥንታዊ ዕብራይስጥና በዕብራይስጥ ቋንቋ በሌዋዊያን እየተፃፈ በቤተ መቅደስ ይቀመጥ ነበረ።
- ከባቢሎን ምርኮ በኋላ በሌዋዊያንና በፀሀፍት ማህበር እየተፃፈ በቤተ መቅደስ፣ በሙኩራብ እና በአይሁድ መምራህን ዘንድ መቀመጥ ቀጠለ።
- ከአሶር የተመለሱ፣ ከነዓን አካባቢ የተቀመጡ፣ በባቢሎን የተቀመጡና በግብጽ የነበሩ አይሁድ የየራሳቸውን ቅጂዎች ማባዛት፣ ማስቀመጥ ቀጠሉ።
- እስከ 100 ዓ.ዓ ድረስ በዚህ መልክ ቀጥለው ጽሁፎቻቸውን በጋራ አድርገዋል። ይህ እስከ መካከለኛው ክፍለ ዘመን የቀጠለ የማሶራቲክ የቅጂ ሰንሰለት ነው።
- ይህ የቅጂ ሰንሰለት ዛሬ ለምናነበው ብሉይ ኪዳን ከፍተኛ አስተዋፅኦ አለው።

□ ከየት እንጀምር

(Where Do We Start)

1. መረጃዎች በማሰባሰብ (Collect)::

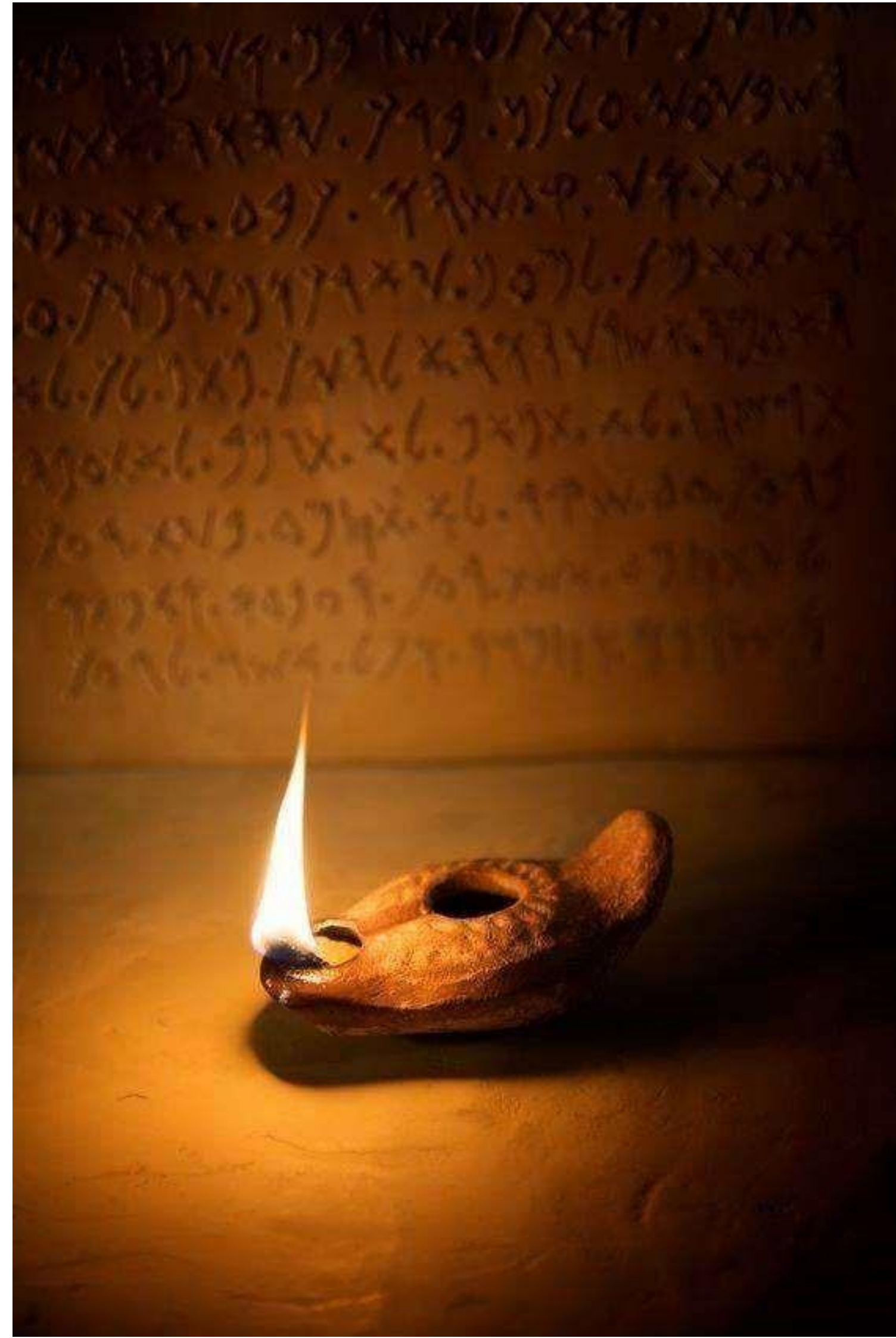
- ማሰረጃዎችን በየደረጃቸው ማሰለፍ::

2. ውስጣዊና ውጭዊ መረጃ መመርመር (Examine)::

- ማሰረጃዎቹን ማጣራት::

3. አሪጅናል ንባብ የቱ እንደሆነ መለየት (Determine)::

- በተጣራው መረጃ መሰረት አሪጅናል ንባብ የቱ እንደሆነ መወሰንና ማረጋገጥ::

☐ መረጃዎች ማሰባሰብ

(Collecting the Evidence)

- ሁሉንም ማስረጃ በየፈርጁ ማስቀመጥ ቀዳሚ ስራ ነው።
 - ✓ በዕብራይስጥ ቋንቋ የተፃፉ ቅጂዎችን - አንደኛ ደረጃ መረጃ ናቸው።
 - ✓ በሌሎች ቋንቋዎች የተፃፉ ቅጂዎች - ሁለተኛ ደረጃ መረጃ (ግሪክ፣ ላቲን፣ ሲሪያክ፣ አረማይክ ...) ናቸው።
 - ✓ በዕድሜ ወደ ኋላ የሚሄዱ ቅጂዎች ቀዳሚ ናቸው።
 - ✓ በዕድሜ ወደ ፊት የሆኑ ቅጂዎች ተከታይ ናቸው።

አንደኛ ደረጃ መረጃዎች

በዕብራይስጥ ቋንቋ የተፃፉ ቅጂዎችና ቁርጥራጮች

የጥንት ዘመን ቅጂዎች

- Silver Amulets
- Nash Papyrus
- Dead Sea Scrolls (202 mss)
 - Psalms (36 mss) [Psalms Scroll]
 - Deuteronomy (29 mss)
 - Isaiah (21 mss) [Isaiah Scroll]
 - Habakkuk Commentary
- Tefillin and Mezuzoth Manuscripts
- Masada Manuscripts
- Murabbavat Manuscripts
- Cairo Genizah
- Severus Scroll (R. Meir's Torah)

➤ እስከ 2006 ዓ.ም 3000 ቅጂዎችና ቁርጥራጮች በብራናና በፓፒረስ

የመካከለኛው ዘመን ቅጂዎች

- Codex Cairensis (A.D 895)
- Leningrad (Codex of the Prophets (A.D. 916)
- Aleppo Codex (first half of the tenth century)
- British Museum Codex of the Pentateuch (950)
- Codex Leningradensis B19A (1008)
- Codex Reuchlinianus of the Prophets (1105)
- Erfurt Codices: E1 (fourteenth century); E2 (thirteenth century); E3 (before 1100)
- Hebrew Codices from the Cairo Geniza (sixth to fourteenth centuries)
- First printed Rabbinic Bible (1416-1417)
- Complutensian Polyglot (1522)
- Second printed Rabbinic Bible (1524/1525)
- London Polyglot Bible (1654-1657)
- Variant collections (1720 - 1926)

ሁለተኛ ደረጃ መረጃዎች

በሌሎች ቋንቋዎች የተፃፉ ቅጂዎችና ቁርጥራጮች

- Samaritan Pentateuch
- Greek Versions or Recensions
 - Septuagint LXX
 - Aquila
 - Symmachus
 - Kaige-Theodotion
 - Origin's Hexapla
 - Hesychius
 - Lucian
 - Post-Hexaplaric Revisions
- Aramaic Targums
- Syriac Versions
 - Peshitta
 - Syro-Hexapla
- Latin Versions
 - Old Latin
 - Latin Vulgate
- Coptic Versions
 - Sahidic
 - Akhmimic
 - Bohairic
- Ethiopic Version
- Armenian Version
- Arabic Versions

□ ውስጣዊና ውጭዊ መረጃ መመርመር

(Evaluating Internal and External Evidence)

1. ውስጣዊ መረጃ መመርመር (Internal Evidence)

- በጽሁፍ ውስጥ የሚገኙ የጽሁፍ ስህተቶችን መመርመር።
- የማህበራዊ ቅጂዎችን ከማህበራዊ ቅጂዎች ጋር በማወዳደር ስህተቶችን መመርመርና የጽሁፍ ቅጂዎችን መመርመር።

2. ውጭዊ መረጃ መመርመር (External Evidence)

- የማህበራዊ ቅጂዎችን ከሌሎች ዕብራይስጥ ቅጂዎችና ከሌሎች ቋንቋዎች ጋር በማነፃፀር ልዩነቶች የተፈጠሩበትን ጊዜ፣ ቦታ፣ አውድ፣ ምክንያት፣ ምንጭና ትክክለኛነት መመርመር።

3. የምንጮችን ጥራት መመርመር (Quality of the Sources)

- እንደየዕድሜያቸው ለይዘታቸው ብልጫ በመስጠት የማህበራዊ ቅጂ ስንሰለት ጋር መነፃፀር።

ውስጣዊ መረጃ መመርመር

- ቅጂን እርስ በእርሱ መመርመር

ውጭዊ መረጃ መመርመር

- በምን ቋንቋ ተፃፈ?
- መቼ ተፃፈ?
- አስተማማኝ ምንጭ ነው?
- ለምን ዓለማዊ የተፃፈ ቅጂ ነው?
- ተወራሪ ምንጭ ወይስ ተናጠል ምንጭ ነው?
- የት አካባቢ ተፃፈ?
- ከሌሎች ቅጂዎች ጋር ምን ያህል ይወራረሳል?

የብ.ክ ቅጂዎች የጥራት ደረጃ

- I. Masoretic scripts
- II. Silver Amulets
- III. Qumran scripts
- IV. Nash Papyrus, Masada, Murabbavat, Cairo Genizah
- V. Samaritan Pentateuch
- VI. Septuagint LXX
- VII. Aquila
- VIII. Symmachus
- IX. Theodotion
- X. Targums
- XI. Vulgate
- XII. Syriac
- XIII. Old Latin
- XIV. Sahidic
- XV. Bohairic
- XVI. Armenian
- XVII. Georgian
- XVIII. Ethiopic
- XIX. Arabic

□ ኦሪጅናል ንባብ መለየት

(Determine Original reading)

- ቅጂዎቻችን ካሰለፍንና የይዘታቸውን ጥራት ካጣራን በኋላ እርስ በእርሳቸው በማመሳከር የምናገኘው ንባብ ተዓማኒ ንባብ እንደሆነ እንበይናለን።

✓ በዕድሜ ረዥሙ የንባብ ሰንሰለት ፀሀፊዎቹ ጋር መድረስ የሚችል ተዓማኒ ንባብ ነው።

✓ በብዙ ቋንቋዎች ውስጥ የሚደጋገም ንባብ ተዓማኒ ንባብ ነው።

✓ የጸሀፍት ማብራሪያ ተደጋጋሚ ድጋፍ ያለው ንባብ ተዓማኒ ንባብ ነው።

✓ በዚህ ውስጥ መረጋገጥ ያልቻሉ ጥቂት ክፍሎች ይኖራሉ፤ እነሱ ከአውዳቸው በመነሳት ይሞላሉ

(Conjectural Emendation)።

□ መረጃ አይጣልም!

(Do not dispose any evidence!)

- መረጃ በማጣራት ሂደት ያልታመነ ወይም የሚጣረስ መረጃ አይጣልም! በግርጌ ወይም ከጎን ይፃፋል።
- ይህ ስርዓት በቅርብ የተጀመረ ሳይሆን የጥንት ፀሐፊ በሚገለጹት ቅጂዎች መካከል ልዩነት ሲያገኙ የሚከተሉት ህግ ነው። ዛሬም ቀጥሏል።
- ይህ ስርዓት አራጅናል ንባብ ለመለየት ቢያስቸግርም በዋናው ጽሁፍ ወይም በግርጌ ውስጥ ተቀምጦ እንዲኖር ያደርጋል።
- ይህ የግርጌ መረጃ ወደፊት እንደ ሙት ባህር ጥቅል (1947) ሌላ መረጃ ከተገኘ እጅግ አስፈላጊ መረጃ ሆኖ ያገለግላል።

Masorah Parva
This part of the masorah often notes orthographic peculiarities and was intended to help scribes ensure textual accuracy. Most note how many times a particular form occurs, or when there is a kethib/qere reading.

How to use it: First, locate the circulus found over or between words in the text and follow it over to the side margin where the notation appears about that word or phrase (if between words).

1 בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ: 2 וְהָאָרֶץ
הָיְתָה תֹהוֹ וְבָהוּ וְהָשָׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי
הַמָּיִם: 3 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי אוֹר: 4 וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־
הָאוֹר כִּי־טוֹב וַיִּבְרָא אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ: 5 וַיִּקְרָא
אֱלֹהִים לְאוֹר יוֹם וּלַחֹשֶׁךְ לַיְלָה וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם
אֶחָד: 6 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי דָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמָּיִם וְיִהְיֶה מְבַדִּיל
בֵּין מַיִם לַמָּיִם: 7 וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הַדָּקִיעַ וַיִּבְרָא בֵּין הַמַּיִם אֶשֶׁר
מִתַּחַת לַדָּקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לַדָּקִיעַ וַיְהִי־כֵן: 8 וַיִּקְרָא
אֱלֹהִים לַדָּקִיעַ שָׁמַיִם וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי: 9
וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקְוּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מָקוֹם אֶחָד וְהָיָה
תִּבְעָה וַיְהִי־כֵן: 10 וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַתִּבְעָה אָרֶץ וּלְמִקְנֶה הַמָּיִם
קָרָא יָמִים וַיִּבְרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: 11 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תִּרְשָׁא הָאָרֶץ
יִרְשָׁא עֵשָׂב מִזִּרְעוֹ זֶרַע עֵץ פֶּרִי עֵשָׂה פֶּרִי לַמִּינִי אֲשֶׁר זָרַעְתִּי בָּהּ
עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן: 12 וַתֹּצֵא הָאָרֶץ דָּשָׁא עֵשָׂב מִזִּרְעוֹ זֶרַע לְמִנְהוֹ
וְעֵץ עֵשָׂה פֶּרִי אֲשֶׁר זָרַעְתִּי בָּהּ לְמִנְהוֹ וַיִּבְרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: 13 וַיְהִי־
עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי: 14 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֶת
בִּדְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה וְיִהְיֶה לְאוֹת וּלְמוֹעֲדִים
וּלְיָמִים וּלְחֹדָשִׁים: 15 וַיְהִי לְמֹאזֶת בִּדְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאֵר עַל־הָאָרֶץ
וַיְהִי־כֵן: 16 וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־שֵׁן הַמְּאֹרֶת הַגָּדֹל אֶת־תְּהוֹמָאוֹר

Masorah Magna
This part of the masorah is used in conjunction with the Masorah parva and generally provides lists of where the particular forms mentioned in the Masorah parva are found.

How to use it: Match the numbers of each note to the small numbers on the side.

Textual Notes: This part of the MT contains textual information from the editors of the BHS to help determine the most accurate reading of the text.

Figure E1.1. The Biblia Hebraica Stuttgartensia (1967-77, 1983). [American Bible Society]